

KONYA MEZAR TAŞLARINDA ŞEKİL VE SÜSLER

Mehmet ÖNDER

Türkiye’de, özellikle büyük şehirlerdeki mezarlıklarda bulunan mezar taşlarını tarih ve sanat yönünden incelemenin, bunları albümler halinde ortaya koymanın Türk kültürü için değerleri asla küçümsenmemelidir. Mezartaşları, birçok tarihî kişilerin gerçek kimliklerini ortaya koyduğu gibi, süsleme sanatımız yönünden de önemli belgelerdir. Bu konuda çok az çalışmalar yapılmış, hatta birçok tarihî mezarlıklardaki eşsiz, sanat eseri mezartaşları çalınmış, kırılmış, yer yer yanlış uygulanan şehircilik çabaları uğruna, tamamen ortadan kaldırılmışlardır. Pekçoğu, şehirlerin tarih ve sanatına ışık tutan, birer açık hava müzesi olan bu mezarlıkları, daha da kaybolmadan sistemli bir şekilde incelemek, envanterlerle değerlendirmekle birlikte, çok önemli olan bazı mezartaşlarını yerinde korumak mümkün olamazsa, bunları müzelerde toplamak, Türk bilim adamlarının ve sanat tarihçilerimizin görevi olmalıdır.

Biz bu yazımızda Konya’nın tarihî mezarlıklarındaki mezartaşlarını, taş biçimleri ve bunlar üzerindeki süslemeler yönünden kısa bir incelemeğe tâbî tutacağız.

İslâmi devirlere ait, araştırdığımız, Konya mezartaşlarının toplu bulunduğu mezarlıklar, Konya Şehrinin içerisinde ya da kenar semtlerindedir. Konya şehrinde, Selçuklulardan günümüze kadar, 32 ayrı yerde, büyüklü-küçüklü mezarlık kurulmuş, bunlardan çoğu zaman zaman belediyece kaldırılarak yerlerine yeni binalar, okullar, parklar yapılmıştır. Bugün Konya’da yalnız yedi mezarlık vardır. Bunların en önemlileri de Musalla, Üçler ve Hacı Fettah mezarlıklarıdır.

Konya mezarlıklarındaki mezartaşları Konya ve çevresinden derlenen üç tür taştan yapılmışlardır:

1 – *Mermer*: Konya yakınlarındaki eski ocaklardan çıkarılan mermerler, Selçuklulardanberi mezartaşlarında kullanılmamıştır. Özellikle sanduka-lâhit biçimindeki mezartaşları beyaz veya kurşuni renk, bazan da bazalt cinsinden siyah renk mermerlerden işlenmiştir.

Mermer, Selçuklu taş oymacılığında önemli bir yer alır. Selçuklu devri mimarî eserlerinde çoğuzaman portail’ler, kapı ve pencere kemerleri mermerden yapılmış, mezartaşları da yine çoğuzaman mermerden oyulmuştur. Konya’da Hasbey Der’ül-huffazında görüldüğü gibi Karamanoğulları devrinde de mermer işçilik mimarî eserlerde ve mezartaşlarında yer almış, Osmanlılar devrinde de mermer işçilik mimarî eserlerde ve mezartaşlarında yer aldığı gibi daha çok, öteki taşlardan işlenmiştir.

2 – *Sille Taşı*: Ken taşı adı da verilen Sille taşı, Konya’nın 8 Km. Kuzeydoğusundaki Sille bucağının Takkelidağ eteklerine rastlayan taş ocaklarından elde edilmiştir. Sarımtırak veya açık kahverenginde olan Sille taşı, dasit ve trakit tüfü olup, Neojen devrine ait tabakalar arasında bulunmaktadır. Konya’da bir çok binalarda kullanıldığı gibi, bazı kez Selçuklu devri mezartaşlarında, daha çok XVI. cı yüzyıldan sonra Osmanlı devri mezartaşlarında kullanılmıştır.

3 – *Gödenne Taşı*: Konya’nın 20 Km. güney-batısındaki Gödenne köyü taşocaklarından çıkarılmıştır. Bu taş, Neojen devri göllerinin tipik bir kalkeridir. İçerisinde silis parçaları mevcut olup, işlenmesi güç ve sağlam, beyaz veya bejimsi gri renkte bir taştır. Gödenne taşı ile, Selçuklular ve ondan sonraki devirlerde birçok mimarî

eserler inşa edilmiş ve son yüzyıllara kadar mezartaşlarında kullanılmıştır.

Bu üç taş cinsinden ayrı olarak, Konya mezartaşlarında az miktarda siyah renk kalker de kullanılmış, fakat bunlara süsleme ve kitabe işlenmemiştir.

I – KONYA MEZARTAŞLARINDA ŞEKİL

A. Selçuklular ve Beylikler devri:

Selçuklu devri türbelerindeki mezar sandukalarını ayrı bir yazımıza konu yapacağız. Üzerine türbe yapılmasına lüzum görülmeyen ve açık şekilde mezarlıklarda bulunan Selçuklu devri mezarları üzerine, ceset toprağa verildikten sonra, biçim ve boyları farklı, yazı ve motiflerle süslenen birer mezartaşı konmuştur.

Selçuklu devri mezartaşları genel olarak iki tipte yapılmışlardır:

1 – Sanduka-Lâhit şeklinde mezartaşları.

2 – Dikey biçimde baş ve ayak taşları.

1 – Boyları ve şekilleri birbirinden farklı sanduka biçimindeki mezartaşları, doğudan batıya doğru yatay olarak mezarlar üzerine yerleştirilmiştir. Bu şekil taşlar, çoğuzaman, baştan ayağa doğru incelmekte, üzerine, yazı ve motifler işlenmektedir. Mermerden veya Gödene taşından yapılan bu şekil sanduka taşlar, bazan kademeli prizma, bazan da yarım silindir şekillerinde tek bir taştan oyulmuşlardır.

Kademeli prizma şeklindeki Selçuklu mezartaşları, yükseldikçe küçük dikdörtgen prizmaların üstüste konmasından ve bunların meydana getirdiği çepçevre kademelerden müteşekkildir. Bu üst kademe-deki prizma, üçgen, dörtgen, beşgen prizma veya yarım silindir şeklinde olabilir. Meselâ Konya Müzesi 1070 numaralı envanterinde kayıtlı 600 (?) H. (1203? M.) tarihli Selçuk vezirlerinden Kâkü Bey'e ait kurşuni renk mermer mezartaşı dört kademeli olup, en üstteki kademe dikdörtgen şeklindedir (Resim: 1) Yine Konya Müzesinde kayıtlı 681 H. (1283 M.) tarihli Şemseddin Kazvini'nin oğlu Abdülmelik Emir Şah'a ait kurşuni renk mermer mezar-

taşı üç kademeli olup, en üstte diğerlerine nisbetle en ve boyu küçük olan kademesi beşgen prizma şeklindedir. (Resim: 2).

Bu kademeler, 2-5 kat olabilmekte ve yan yüzeylerine kabartma olarak motifler, âyet, hadis, şiir, ölünün unvanları, ölüm tarihi v. s. gibi yazılar işlenmektedir. (Resim: 3).

Dikine kesilmiş yarım silindire benzeyen sanduka şeklindeki Selçuklu mezartaşlarında da bazan bu çeşit kademeler bulunmaktadır. Kademeler veya kaidesi üzerine oturan yarım silindirlerin üst kısmı sivri bir şekil almaktadır (Resim: 3)

2 – Dikey biçimde baş ve ayak taşları: Bu şekil mezartaşları çeşitli boy ve enlerde, çeşitli taşlardan yontularak, mezarın baş ve ayak ucuna ayrı ayrı dikey şekilde dikilmişlerdir. Bu taşlar üzerine mezarlık gezinti yolunun yönü de gözetilerek, ziyaretçinin cepheden görebileceği şekilde, yazı ve motifler işlenmiştir. Bu tip mezartaşları, Konya'da Selçuklularla birlikte çeşitli örnekler vererek zamanımıza kadar gelmiş ve devrin taş işçiliği, en seçkin bir şekilde bu taşlar üzerinde yaşamıştır.

Selçuklular devrinde mezarlar üzerine dikiler baş ve ayaktaşları, çoğuzaman 10-20 Cm. eninde plâkalar halinde mermerden mihrap biçiminde yontulmuşlardır. Mihrap kemerinin alt ve üstüne yazı ve motifler, kabartma olarak işlenmiştir. Konya'da Musalla mezarlığında bulunan Gömeçhatun Türbesi batısında 664 H. (1265 M.) tarihini taşıyan Dar'ül-melek Hatun'a ait kurşuni renk mermerden yapılmış mezartaşı bunun bir örneğidir (Resim: 4). Taş kemerinin sivri yüzeyi rumi motiflerle süslenmiş olup, bunun altındaki yüzey 7 eşit dikdörtgene bölünerek kabartma kitabesi yazılmıştır.

Bazı dikey mezartaşları, taşın kemer kısmı, gövde ile birlikte çeşitli şekil ve kıvrımlar verilerek oyulmuştur. Beyaz ve kurşuni renk mermerden, çok zarif bir şekilde işlenmiş olan bu çeşit mezartaşlarının bazan ayaktaşları bulunmadığı gibi, çoğuzaman her iki yüzeyi de kitabelidir. Bu çeşit mezartaşlarına örnek olmak üzere, Konya Mevlevî mezarlığından Müzey-

kaldırılmış ve 1005 numaraya kaydedilmiş olan 687 H. (1288 M.) tarihli Kera Hatuna ait mezartaşını misal olarak gösterebiliriz. (Resim: 5) Bu tip taşlar, bazı süsleme değişiklikleriyle Beylikler ve Osmanlılar devrinde de yapılmış, ayrıca Osmanlılar devrinde taşın gövdesi üzerine, ölünün hayattaki sosyal durumuna ve giydiği başlığa göre bir kavuk oturtulmuştur.

B. Osmanlı Devri:

Sanduka şeklinde yapılmış mezartaşları Selçuklulardan sonra, Anadolu beylikleri ve Osmanlı devrinde ise, XV. ve XVI. cı yüzyıllara kadar bazı ufak değişikliklerle ve azalarak devam etmiştir. Konya'da Sadreddin Konevî Türbesi avlusundan Konya Müzesine kaldırılmış 1052 numaralı ve 801 H. (1398 M.) tarihli kurşuni renk mermerden yarım silindir şeklinde yapılmış sanduka mezartaşı ile yine Müzede 896 numarada kayıtlı, H. 831 (1427 M.) tarihli Abdülvehhab bey'in mezartaşı Karamanoğulları devri için örnek olabilir (Resim: 6) Yine Osmanlı devri için, Konya Mevlevi Dergâhı mezarlığında (Hâmuşân) mevcut, H. 941 (1534 M.) tarihli Mehmed Bey'e ait mezartaşı ile, Hürrem Paşa Türbesinde bulunan, XVI. ncı yüzyıla ait Hürrem Paşa'nın mezartaşı bu devir için seçilmiş örneklerdir (Resim: 7). Yalnız Hürrem Paşa'nın mezartaşının yanbaşı, 961 H. (1553 M.) tarihli sanduka şeklinde bir mezartaşı daha vardır. Taşın baş tarafına şakuli dikilmiş ayrı bir taş daha oturtulmuş ve üzerine bir kavuk oyulmuştur ki bu şekil mezartaşları, bazı değişikliklerle son yüzyıllara kadar gelmiş ve bu alanda çeşitli örnekler verilmiştir. (Resim: 8).

Daha çok Osmanlılar devrinde ve XVI. ncı yüzyıldan itibaren bazı mezarlarda dikey biçimdeki baş ve ayaktaşları yatay bir taşın iki başına geçmek suretiyle, üç taştan yapılmış sanduka şekilleri görülmektedir. Son yüzyıllara kadar kullanılan bu mezartaşlarındaki yatay taşların ortaları çiçek dikmeğe mahsus bir delikle oyulmuş veya bu delik toprakla temas ettirilmeyerek kuşların biriken yağmur sularını içebilmeleri için bir tas haline getiril-

miştir. Bazılarına da, baş ve ayak taşları, ayrı taşlarla yanlardan bağlanarak bir sanduka şekli verilmiştir. Bu şekil mezartaşları, bugün dahi yapılmaktadır.

Osmanlı devri mezartaşlarının çeşitli şekilleri arasında, bir de silindir şeklinde yontulmuş sütun-taş'lar vardır. Bazan yalnız baş tarafa, bazan da iki taş halinde baş ve ayak ucuna dikey dikilen bu çeşit mezartaşlarının başlıkları da ayrıca işlenmiş olup, bazılarında kavuk veya fes tipleri vardır. Daha çok mermerden işlenmiş sütun şeklindeki mezartaşlarının Konya mezarlıklarında türlü şekillerine rastlanmaktadır. Musalla mezarlığındaki 1314 H. (1896 M.) tarihli Kirişçizade Ahmed'e ait mezartaşı bu tip taşların bir örneğidir.

Osmanlı devri Konya mezartaşları arasında dikey biçimli baş ve ayak taşlarının çeşitli örnekleri vardır. Bunlar daha çok mihraba benzetilmişlerdir. (Resim: 9-10).

II. KONYA MEZAR TAŞLARINDA SÜSLEME

A. Selçuklu Devri: İslâm dininin ruhlarda meydana getirdiği saflık ve incelik, san'atkârların güzelliği anlayış ve kavrayış gücünü arttırmış, Selçuklu Türklerinin Orta Asya'dan Anadolu'ya getirdikleri san'atkârlar, bu yeni ülkeyi mimarî eserlerle süslemişlerdir.

Selçuklular, Anadolunun büyük şehirlerinde, özellikle devlet merkezi olan Konya'da inşa ettikleri cami, mescid, medrese, türbe, han, kervansaray v.s. gibi eserleri süslemekle kalmamış, aynı zamanda, umumî mezarlıklardaki mezartaşlarının da süslü ve ölünün şanına yakışır bir biçimde olmasına dikkat ve özeni göstermişlerdir. Bu anlayışla, Selçuklu devri mezartaşları, Selçuklu devri taş işçiliğinin seçkin örnekleri olarak zamanımıza kadar ulaşmışlardır.

Selçuklu devri taş işçiliğinde daha çok geometrik ve bitkisel motifler kullanılmıştır. Bu motifler, hemen hemen aynı üslûpla, Selçuklu ahşap işçiliğine, çini, maden süslemesine, halı ve kilimlere de geçmiş, aynı zamanda yazıya da, süsleme unsurları arasında ayrı bir yer verilmiş, özellikle

Selçuklu sülüs ve nesih yazısı bu devirde geliştirilmiştir.

Selçuklu devri taş işçiliği motif ve yazı süslemesinin yanıbaşında, insan ve hayvan resmine de önem verilmiştir. Konya Müzesinde mevcut, Konya Kal'ası kabartalarında bunun zengin örneklerini bulmakla birlikte (küçük bir parçanın dışında) mezar taşlarında, tesadüf edememiş bulunuyoruz. Oysaki Anadolu'nun birçok mezarlıklarındaki Selçuklu devri mezartaşlarında çeşitli insan ve hayvan resimleri görülmektedir. Meselâ Akşehir'de, Nasreddin Hoca mezarlığında kadın ve erkek resimleri bulunan pekçok Selçuklu devri mezar taşı vardır. Konya'da bulunamamış olmasına bir sebep yoktur. Konya'nın tarihi mezarlıklarında kazılar yapıldıkça, resimli mezar taşlarının da bulunabileceği ihtimaller dahilindedir.

Rumî motifler ve kıvrımlar: Selçuklu devri Konya mezartaşlarındaki süsleme, daha çok rumî motif ve kıvrımlar olarak görülmektedir. Hayvanî şekillerin stilize edilerek soyut bir şekil almasından doğan rumî motifler, Anadolu Selçuklularının sık sık kullandıkları kıvrım ve girift dallardan ibaret bezemelerdir. Bu motif, genel olarak taş ve tahta işçiliğinde, çini, halı, kitap ve kumaş süslemeciliğinde de görülür. Rumî motif, Selçuklulardan Beylikler Devri sanatına, Bursa ve Edirne yolu ile Osmanlı sanatına geçmiştir.

Konya'daki Selçuklu devri mezartaşlarında rumî motifler, daha çok kitâbe çevresinde ve dikey mezartaşlarının alınlıklarında kullanılmıştır. Meselâ Musalla Mezarlığında, Şeyh Şüca'üd-din Türbesi civarındaki türbe yıkıntısı arasında bulunan 699 H. (1300 M.) tarihli İsfahanlı Hacı Ali'ye ait mezartaşının alınlığında ve kitabe bölümleri arasında rumî motifler görülmektedir. (Resim: 11). Bu motif, sanduka mezartaşlarının baş ve yan taraflarında yazı istiflerini çevirdiği gibi, bazan da gövdenin bütün yüzeyini kaplamaktadır. (Resim: 12-13).

Zencerek motifleri: Selçuklu devri Konya mezartaşlarından sanduka şeklinde olanlarının bazısı üstten rumî motiflerle

süslenmiş, alt kenar kaideleri (Zencerek) dediğimiz kaytan örgüsü kenar suyu ile çevrilmiştir. Zencerekler, Selçuklu süslemesinde çoğu zaman rumî motiflerin etrafını da çevirmektedir. Bu motif yalnız taş, ahşap süslemesinde değil, cilt ve sayfa kenarlarında da kullanılmış, Beylikler ve Osmanlı san'atına da geçmiştir. Selçuklu devri Konya mezartaşları arasında bu tipte süslenmiş mezartaşları çoktur. (Resim 14)

Süs Sütûnları ve zar başlıkları: Dikey ve çoğu zaman mermerden işlenen bazı Selçuklu devri mezartaşları yanlarda burmalı süs sütûnları taşımaktadır. Burulmuş bir halata benzeyen, yivli ve setli bu sütûnlar, Selçuklu eserlerinde daha çok portal, mihrap ve minarelerde kullanılmaktadır. Meselâ Selçuklu devri eserlerinden Konya'da Karatay Medresesi portalinin iki tarafında, Sivas'taki Çifte Minare'nin portal detayları arasında görülmektedir. Selçuklu devri eserlerinden Amasya'daki Burmalı Minare Camii minaresi bu şekildedir.

Selçuklu devri mezartaşlarından Konya'da Tac'ül-vezir Türbesinden Müzeye nakledilmiş ve 738 numaralı envantere işlenmiş bulunan Kemalettin Kasım'a ait, 738 H. (1338 M.) tarihli mezartaşının üzerinde bu süs sütûnları vardır. (Resim: 15). Bu sütûnların başlıklarında köşeleri üzerine yerleşen zar şeklinde prizmalar görülür. Bu tip sütûn başlıklarını, yine bazı Selçuklu devri eserlerinde, Konya'daki Sahip-Ata Camiinin çinili mihrabında Konya Müzesinde, 907 numarada kayıtlı Alevî Sultan Mescidi mihrabında. keza Kırşehir'deki Alâeddin Camii portalı sütunlarında, Karamonoğlu devri eserlerinden Konya'da Hasbey Dar'ülhuffazı mihrabı sütunları üzerinde görebiliriz.

Kandiller: Bazı Selçuklu devri mezartaşlarında kandil motiflerine de rastlanmaktadır. Üç bağla mihrap kemerine asılmış kandil şeklinde resmedilen bu motifler, Selçuklu ve Osmanlı devri mihrap ve halılarında, klâsik ve geleneksel süsleme olarak kullanılmıştır. Konya'daki Selçuklu devri mezartaşları arasında bu

motifi ihtiva eden taşlar mevcuttur. (Resim: 16).

B – Osmanlı Devri: Selçuklu devrinden Beylikler devrini takiben Osmanlı devrine ulaşan Türk sanatının geçirdiği değişiklikleri mezartaşları süslemelerinde izlemek mümkündür. Aslında her mezartaşı, üzerinde inkâr kabul etmez bir tarih taşıdığı için bu san'at üslupları kolaylıkla anlaşılmalıdır.

Serpüş: Osmanlı devri mezartaşlarını, Selçuklu ve Beylikler devri mezartaşlarından ayıran san'at özellikleri çeşitlidir. Bunlardan biri de, XVI. ncı yüzyıldan itibaren mezartaşlarına işlenen başlıklar (serpüş) olmuştur. Başlıklar dinî ve millî bir gelenek olarak ölünün hayatta mensup olduğu sınıfa göre mezartaşlarına işlenmiştir. Bundan böyle, bazı büyük mezarlıklar, birer serpüş müzesi halinde, çeşitli başlık şekilleri ile donatılmıştır.

Herkes kendi sınıf ve mevkiine göre serpüş giymiş olduğundan, sadrazamların, beylerin, askerlerin, şeyhlerin, hocaların, esnafın ayrı ayrı serpüşleri vardır. Mezartaşlarında, ölünün kimliğini belirten kitabeleri okumadan dahi, bu serpüşlerle mensup olduğu sınıf ve mevkiî tayin etmek mümkün olmaktadır.

Başlık şekillerine ayrı ayrı isimler verilmiştir. Sivri ve koni şeklinde olanlarına külâh, yuvarlak ve şişkince olup üzerine bez sarılanlara kavuk, silindir şeklindekilere sikke, tam başı örtecek kadar küçük ve kafanın şekline uyanlara takke denmiştir. Genel olarak tarikat mensuplarının serpüşlerine (tac) adı verilmiştir.

Serpüşlerin etrafına sarılan sarık (destar)lar da ayrı ayrı adlandırılmıştır. Kalavî, selimî, mücevveze, dardağan, v.s. gibi. . . . Bu destarlar, düz, burma, hüseyinî, kâtibi, lâmelif, horasanî, örfî, celâlî, simidî, kafesî, şekillerinde sarılmışlardır. Tanzimattan sonra genel olarak fes kabul edilmiştir. Fes, yünden yapılan, silindir şeklinde ve kırmızı renkte bir serpüş olup, vurulduğu kalıba göre, Mecidiye, Azizîye, Hamidiye, Zühaf v.s. gibi adlar almıştır. Osmanlı devri Konya mezartaşlarında bü-

tün bu başlık şekillerine ait zengin örnekler bulmak mümkündür. (Resim: 17).

Çiçekli dolgular: Kadınlar başlık giymediği ve serpüş yerine başlarına yaşmak, yemeni, hotoz v.s. gibi adlar verilen örtüler örttüğü için, Osmanlı devrinde kadın mezartaşı başlıkları, başörtüsünü ve bunun üzerindeki çiçekleri temsil eden dallı ve çiçekli işlemelerle süslenmiştir. Meselâ Konya'daki Şems mezarlığından Müzeye nakledilmiş mezartaşları arasında, Nesibe hanıma ait 1287 H. (1870 M.) tarihli mermer mezartaşının başlığı, bir vazo ve vazodan aşağı dökülen çiçek ve yaprak motifleri ile süslenmiştir. (Resim: 18).

Gülbezeler: XVIII. ve XIX. ncü yüzyıllardan itibaren bazı kadın mezartaşlarındaki başlıklarda, gotik üslûbunda çengeller üzerinde çok köşeli yıldız şeklinde gülbezeler (rozalar) görülmektedir. Gotik üslûbunun Osmanlı san'atındaki izleri diyebileceğimiz bu süsleme, son yüzyıllara kadar mezartaşlarında kullanılmıştır. Meselâ Konya mezarlıklarından Müzeye nakledilmiş Ümmü Gülsüm'e ait, 1291 H. (1874 M.) tarihli mermer kadın mezartaşında bu süsleme görülmektedir. (Resim: 19). Bir ayaktaşı olan bu mezartaşının yüzeyi, bir saksıdan yükselen tırtıl yapraklı ve üzüm salkımlı motiflerle süslenmiş ve çevresi menekşe çiçekli ve yapraklı bir kenar suyu ile çevrilmiştir. Bu şekildeki mezartaşı süslemesi, Konya mezartaşlarında çeşitli örnekleriyle bol miktarda görülmektedir. (Resim: 20).

Barok kıvrım ve dallar: XVIII. ncü yüzyıldan sonra Türkiye'ye giren Barok üslûbu, XIX. ncü yüzyılda Rokoko ile birleşmiş, Türk mimarisinde derin izler bırakmış, mezartaşlarına kadar girmiştir. Erkek mezartaşlarına nisbeten daha çok süslü yapılan ve emek verilen kadın mezartaşları, Barok ve Rokoko ile işlenmiştir. Konya Müzesinde mevcut mezartaşlarından Enise hanıma ait 1314 H. (1896 M.) tarihli mezartaşı tezyinatında bu izler bariz olarak görülmektedir. (Resim: 21) Bu mezartaşı üzerinde, beyzî bir gövdeyi çeviren Barok kıvrımlar ve üstte,

klâsik bir çelenk motifi ve başlık tezyinatı vardır.

Osmanlı devri mezartaşları arasında sütun şeklinde olanlarının başlıklarından bazıları, dilimli kubbe biçiminde dekoratif olarak işlenmiştir. Meselâ Konya Müzesi Mevlevî mezarlığında (hâmûşan) mevcut, İsmail paşa'ya ait 1325 R. (1909) M tarihli bir mezartaşında bu tip başlık görülmektedir. (Resim: 22). Bu dekoratif başlığın altı oygular ve kabartma bilezikle çevrilmiş, kitabenin üst yüzeyi de Barok kıvrımlarla süslenmiştir.

Servi ve Hurma motifleri: Yine bazı Osmanlı devri Konya mezartaşları üzerinde, üslûplaşmış servi ve hurma motifleri görülmektedir.

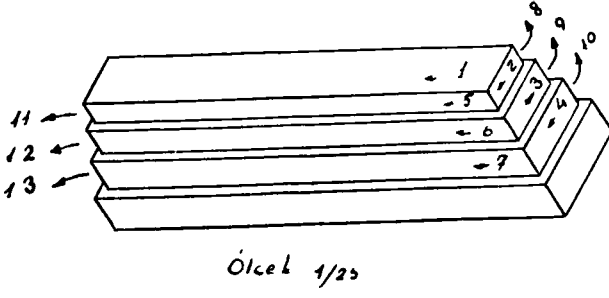
Çoğuzaman ayaktaşlarında, taş boyunca işlenen servi motifinin sivri ucu rüzgârdan eğilmiş olarak resmedildiği gibi, içi de bazan çiçeklerle doldurulmaktadır. (Resim: 23). Yapraklı hurma dalı motifi de mezartaşlarında kullanılmıştır. Bu motif, cennet nimeti olarak, mistik bir ifade taşıdığı için, islâmî devir süsleme eserlerinde sık sık kullanılmıştır.

Sembolik işaretler ve damgalar: Bunlardan başka, Osmanlı devri Konya mezartaşlarında, altı köşeli yıldızlara (Mühr-ü Süleyman) benzeyen rozetlere sık sık tesadüf edilmektedir. Meselâ Konya'nın Üçler mezarlığında, Ömer bin Elhac Muhammed'e ait, 1215 H. (1800 M.) tarihli bir mezartaşında altı köşeli yıldız motifleri görüldüğü gibi, alt yüzeyine de bir çapa motifi işlenmiştir (Resim: 24).

Bazı mezartaşları üzerinde görülen bu çeşit sembolik işaretler, çoğuzaman meslekle ilgili sayılmaktadır. Meselâ kılıç motifi, ölünün asker, divit resmi kâtip olduğuna delildir. Ayrıca mezartaşları üzerinde, Anadolu'da yerleşmiş Oğuz boylarına ait damgalar görülür. Bu damgalar, milli bir an'ane halinde devam etmiş ve her kavmin kendine mahsus damgası, kabileye mensup ölünün mezartaşına işlenmiştir. Konya mezarlıklarında bu damgaları taşıyan mezartaşlarına rastlandığı gibi daha çok Konya ili sınırları içinde bulunan köy ve kasaba mezarlıklarında bol miktarda görülmektedir (Resim: 25).

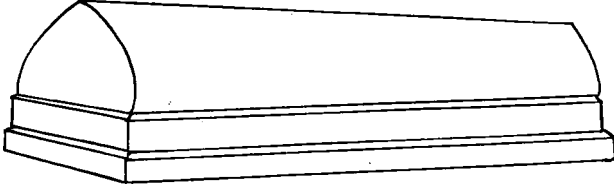
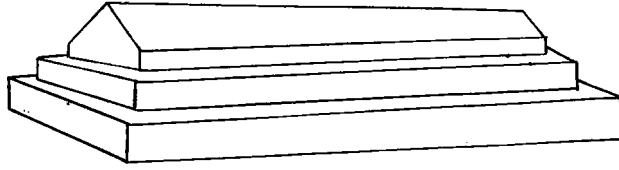
Netice: Netice olarak diyebiliriz ki, Konya mezarlıklarını dolduran onbinlerce mezartaşı, ait olduğu devirlerin bütün süsleme özelliklerini üzerinde toplamış, her türlü üslûp değişikliklerini açık olarak korumuştur. Anadolu Selçuklu devri Konya mezartaşları, gerek şekil, gerekse süsleme yönünden dikkate şayan bir gelişme takip etmiş, Karamanoğulları devrinde aynı üslûp küçük değişikliklerle devam etmişse de, Osmanlı devrinde, Osmanlı süsleme sanatına tam manasile ayak uydurmuştur. Bu gelişme ve değişikliği Konya'daki Selçuklu ve Osmanlı devri mimarî eserlerinde de görmek mümkün olmaktadır.

Konya mezartaşları yalnız şekil ve motif bakımından değil, yazı bakımından da aynı gelişmeye tabi olmuştur. Bir başka tetkikimizde de bu konuyu ele almış olacağız.

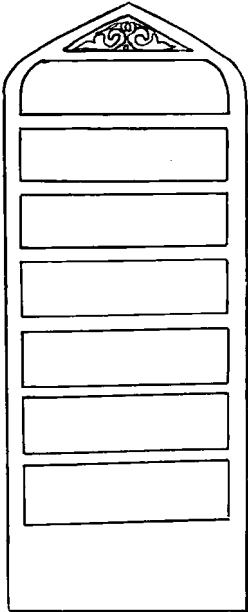

Res. 1 - Konya Selçuklu devri mezarlarından Kakü Bey'in mezar taşı (Konya Müzesi : 1070)

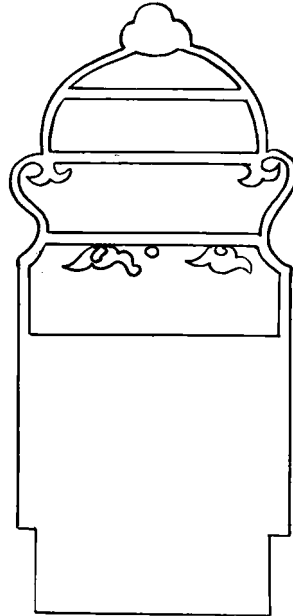
Res. 2 - Konya'da Selçuklu devri mezar taşlarından Abdülmelik Emîr Şah'ın mezar taşı (Konya Müzesi).

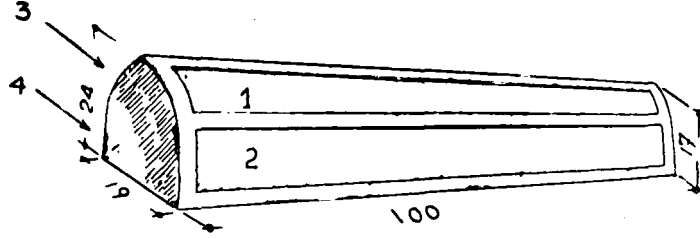
Res. 3 - Konya'da yarım silindirik şeklindeki mezar taşlarından.

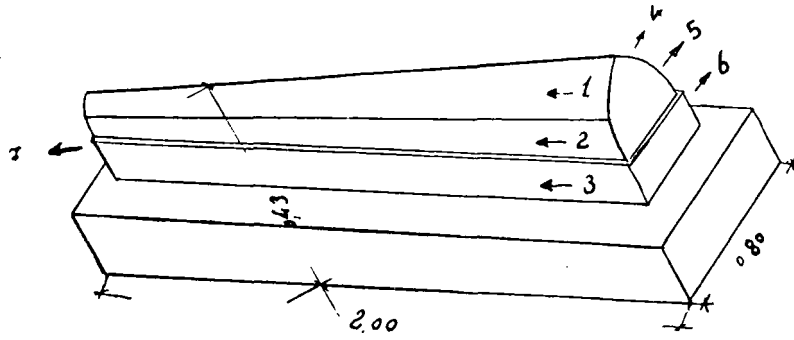
Res. 4 - Konya'da Selçuklu devri mezar taşlarından Dar'ül-Mülk Hatun'a ait mezar taşı (Musalla Mezarlığında).

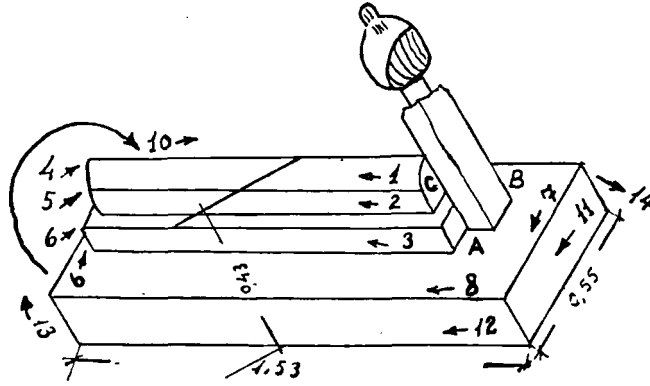
Res. 5 - Konya'da Selçuklu devri mezar taşlarından Kera Hatun'un Mezar taşı (Konya Müzesi No : 1005).

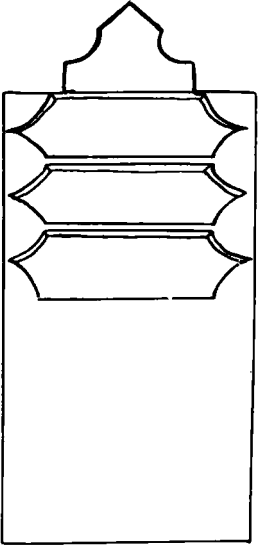
Res. 6 - Konya'da Karamanoğulları devri Mezartaşlarından Abdülvahap Bey'in mezar taşı (Konya Müzesi : 896).

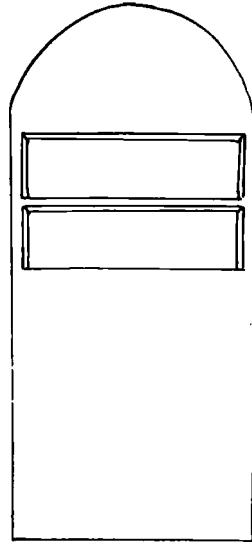
Res. 7 - Konya'da Osmanlı Devri mezar taşlarından Hürrem Paşa'nın mezar taşı (Konya Müzesi Hürrem Paşa Türbesi).

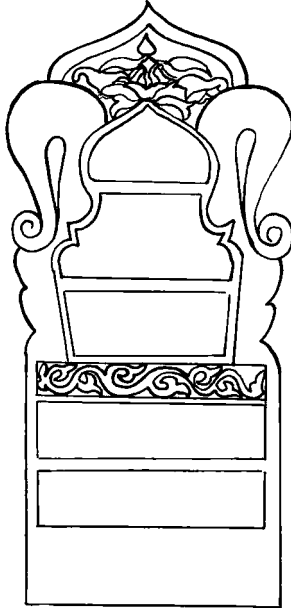
Res. 8 - Konya'da Hürrem Paşa Türbesinde Hacı İvaz Bey'in Mezar taşı

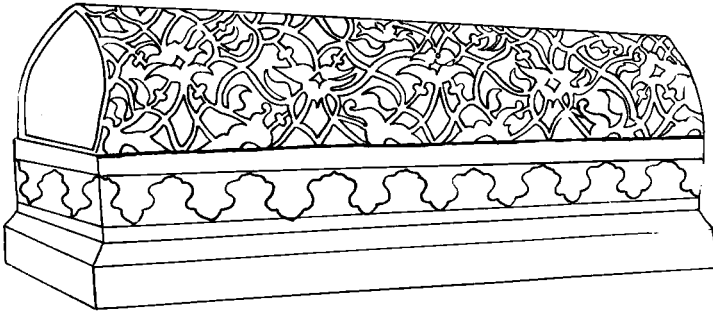
Res. 9 - Konya Osmanlı Devri mezartaşlarından Yivcizade Abdullah'ın (1787) (Üçler Mezarlığında).

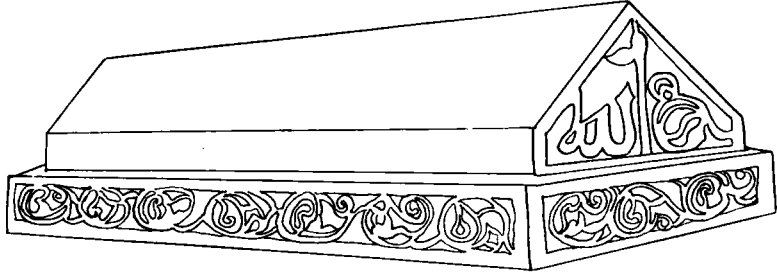
Res. 10 - Konya Osmanlı Devri mezartaşlarından Şerife Hatun'un (1867) baştaşı (Üçler Mezarlığında)

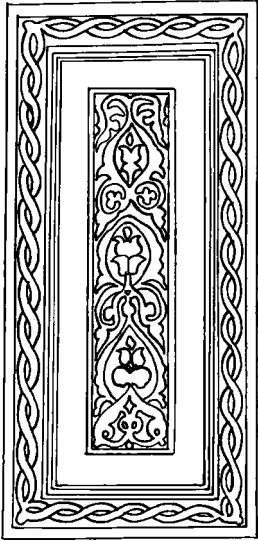
Res. 11 - Konya Selçuklu devri mezar taşı (Musalla mezarlığında. Isfahanlı Hacı Ali'ye ait).

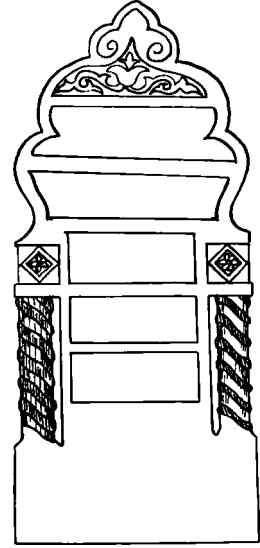
Res. 12 - Selçuklu devri mezar taşı (Konya Müzesi Env. 996).

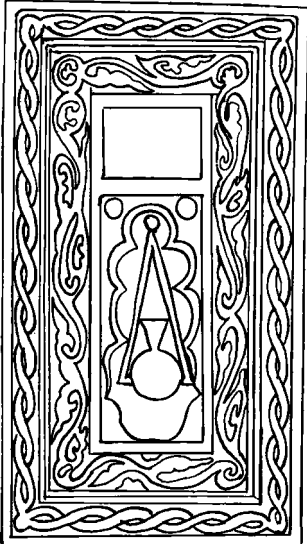
Res. 13 - Konya'da Selçuklu devrine ait bir mezar taşı
(Konya Müzesi Env. 996).

Res. 14 - Konya Selçuklu devri mezar taşı (Konya Müzesi Env. 993).

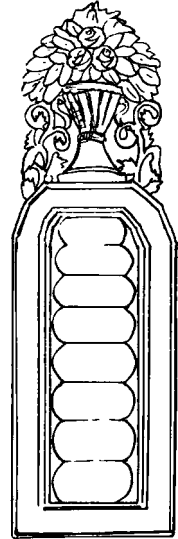
Res. 15 - Konya'daki Selçuklu devri mezar taşlarından Kemaleddin Kasım'a ait mezar taşı (Konya Müzesi No : 738).

Res. 16 - Kandil motifi resmedilmiş bir Selçuklu devri mezar taşı (Konya Müzesi No : 995).

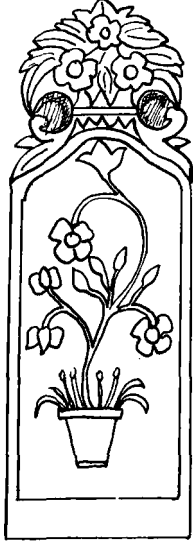
Res. 17 - Osmanlı Devri mezar taşlarında başlık şekilleri (Aziziye) 1290 H. (1873 M.) tarihli Ahmet Bey'e ait (Üçler mezarlığında).

Res. 18 - Osmanlı devri mezar taşları Nesibe Hanıma ait mezar taşı (Konya Müzesi).

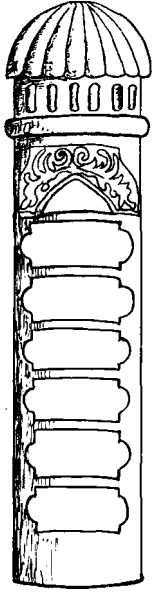
Res. 19 – Osmanlı devri mezartaşları (Konya Müzesi).

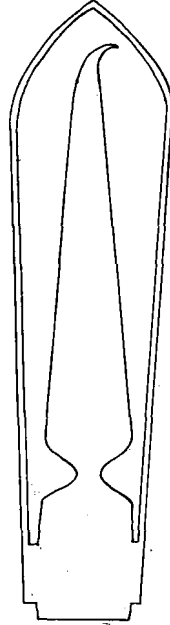
Res. 20 – Osmanlı Devri mezartaşları (Konya Müzesi).

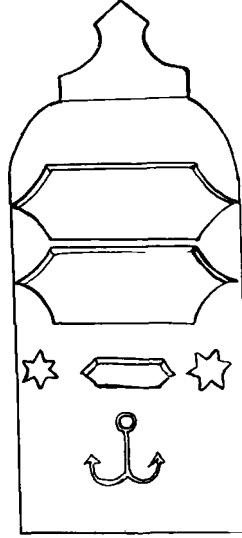
Res. 21 – Osmanlı devri mezartaşları (Konya Müzesi).

Res. 22 – Konya Osmanlı Devrine ait sütun şeklinde bir mezar taşı.

Res. 23 – Osmanlı Devri mezartaşlarında üslûplaşmış servi motifi.

Res. 24 - Osmanlı devri konya mezartaşları (Üçler Mezarlığı).

MİLLİ AN'ANEYE GÖRE TÜRK KAVİMLERİ OĞUZ BOYU - 22 BÖLÜKTÜR			
ADI	DAMGA	ADI	DAMGA
KINIK	↪	KARABÖLÜK	□R
KAYIĞ	IVI	ALKABÖLÜK	≡
BAYUNDUR	≡	İYDİR	⚡
IVRA-YIVRA	U	ÜREGİR	≡
SALGUR	IΛ	TUTIRKA	VΛ
AFŞAR	↑	ULAYUNDLUĞ	≡
BEYTİLİ	SX	TÜGER	IY
BÜYDÜR	≡	PEÇENEK	∞
BAYAT	IΛ	ÇUVALDAR	∩
YAZGIR	///	ÇEPNİ	↗
EYMÜR	♀	ÇARUKLUĞ	?

Res. 25 - Oğuz boy-
larına ait damgalar.